

جستارهای ژاپنی

در قلمرو ایرانشناسی

گردآوری و پاری نویسی

دکتر ماسم رجب زاده

تهران ۱۳۸۶

سرشناسه	رجب‌زاده، هاشم
عنوان و نام پدیدآور	جستارهای ژاپنی در قلمرو ایران‌شناسی / پژوهش و نگارش هاشم رجب‌زاده
مشخصات نشر	تهران: بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار یزدی، ۱۳۸۶.
مشخصات ظاهری	۸۵۴ ص.: مصور، جدول، عکس.
فروست	مجموعه انتشارات ادبی و تاریخی موقوفات دکتر محمود افشار: ۱۱۶ گنجینه کلیات و مقالات: ۳۵
شابک	964-6053-02-5
وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا	
یادداشت	کتابنامه.
موضوع	ایران‌شناسی - مقاله‌ها و خطابه‌ها.
موضوع	ایران‌شناسی ژاپنی.
شناسه افزوده	بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار.
رده‌بندی کنگره	۵ ج ۳۳ ر ۶۴ DSR
رده‌بندی دیوبی	۹۵۵/۰۰۷۲
شماره کتابخانه ملی	۱۰۴۱۸۰۷

ناشر : بنیاد موقوفات دکتر محمود افشار
نام کتاب : جستارهای ژاپنی در قلمرو ایران‌شناسی
گردآوری و پارسی‌نویسی: دکتر هاشم رجب‌زاده
شماره انتشار : ۱۱۶

شماره گنجینه کلیات و مقالات: ۳۵

لیتوگرافی: بزرگمهر

چاپ : علمی و فرهنگی کتیبه

صحافی : سیدین

شمارگان : ۱۰۰۰

نوبت چاپ : اول

سال چاپ : ۱۳۸۶

بها : ۱۰۵۰۰ تومان

حق چاپ برای ناشر محفوظ است

شابک ۵-۰۲-۶۰۵۳-۹۶۴-۹۶۴-۶۰۵۳-۰۲-۵ ISBN 964-6053-02-5

کنجیه کلیات و مقالات

۳۵

مجموعه انتشارات ادبی و تاریخی

موقوفات دکتر محمد افشار زدی

شماره ۱۱۶

هیأت گزینش کتاب و جوایز*

دکتر سید مصطفی محقق داماد - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی

دکتر ژاله آموزگار - کاوه بیات - ایرج افشار

* درگذشتگان:

دکتر یحیی مهدوی - دکتر جواد شیخ الاسلامی - دکتر اصغر مهدوی - دکتر سید جعفر شهیدی

شورای تولید

متولیان مقامی

رئیس مجلس - رئیس دیوان عالی کشور - وزیر فرهنگ (وزیر آموزش و پرورش) - وزیر بهداری (وزیر بهداشت و درمان و آموزش پزشکی) - رئیس دانشگاه تهران، یا معاونان اول هریک از این پنج مقام (طبق ماده ۲ و ققنامه)

متولیان منصوص و منسوب

دکتر سید مصطفی محقق داماد (رئیس شورا) - دکتر علیمحمد میر (جانشین: دکتر حسین نژادگشتی) - دکتر محمدرضا شفیعی کدکنی - مهربانو دکتر افشار (دبیر شورا) جانشین: پروین صالح - ایرج افشار (بازرس و سرپرست) - ساسان دکتر افشار (بازرس)

هیأت مدیره (منتخب شورای تولید)

دکتر سید مصطفی محقق داماد رئیس هیأت مدیره (از شورای تولید)
ابراهیم ابراهیمی نایب رئیس هیأت مدیره (از شورای تولید)، معاون قضائی دیوان عالی کشور
ایرج رضایی مدیرعامل
ایرج شگرف نخعی خزانه دار
محمد رسول دریಾಗشت دبیر

❖

مسئول انتشارات کریم اصفهانیان

درگذشتگان

الانهار صالح - حبیب الله آموزگار - دکتر محمدعلی هدایتی - دکتر مهدی آذر - دکتر یحیی مهدوی - مهندس نادر افشار - دکتر جواد شیخ الاسلامی - دکتر اصغر مهدوی.

اعضای پیشین

دکتر جمشید آموزگار - دکتر منوچهر مرتضوی - بهروز افشار یزدی.
ریاست هیئت مدیره: دکتر سید جعفر شهیدی.

بر یادگارست پنجمین سال

درگذشت

دکتر محمود افشار

www.ketab.ir

بنام پروردگار یادداشت واقف

اول : طبق ماده ۲۳ و قفنامه اول مورخ یازدهم ۱۳۳۷ ه. ش. (... در آمد باید صرف ترجمه و تألیف و چاپ کتب رسالات که با هدف این موقوفات موافق باشد و همچنین کمک به مجله آینده در صورت احتیاج و احتمالاً دادن جوایز به نویسندگان بشرح دستور این و قفنامه گردد.)

دوم : هدف اساسی این بنیاد فی طبق ماده ۲۵ و قفنامه (... تعلیم زبان فارسی و تکمیل حدت ملی در ایران میباشد. بنابراین کتبی که با وجود این موقوفات منتشر شود باید مربوط به لغت و دستور و ادبیات فارسی و جغرافیای تاریخی و تاریخ ایران باشد. کتب کلاسیکی و ادبیات عمومی نباید با درآمد این موقوفات چاپ شود.)

سوم : طبق ماده ۲۶ (مقداری از کتب رسالات چاپ شده با وجود این موقوفات باید بطور هدیه و بنام این موقوفات به مؤسسات فرهنگی، کتابخانه ها و قرائتخانه های عمومی ایران خارج بعضی از دانشمندان ایران و مترجمین خارج فرستاده شود ...)

چهارم : چون نظر بازگانی در انتشارات این موقوفات نیست تا حدی که نمایان هم جایز است طبق ماده ۲۷ و قفنامه هیچ کتاب رساله نباید کمتر از قیمت تمام شده و پچنین مبلغی را انداز بهای تمام شده افزایش صدی ده و امست قیمت گذاری شود (... این افزایش ۲۵ درصد بواسطه حداقل حق الزحمه فروشندگان و هزینه ایست که برای پست غیر تحمل شود. از کتاب فروشان تقاضا داریم که در این امر خیریتی که ابد اجنبه تجارتی ندارد با مایاری شرکتی ساعی بنمایند.

پنجم : بر اساس موافقت نامه دوم (مورخ ۱۳۵۲، ۴، ۱۲) که میان واقف و دانشگاه طهران برضای رسید، قسمتهای مهمی از رقبات مانند جایگاه سازمان انستیتامه محمد و محل نموده باستان شناسی، بطور رایگان دانشگاه طهران را شده رقبات دیگری هم با درآمد طبق ماده دوم برای اجرای مفاد و قفنامه که از جمله عبارت از دادن جوایز ادبی و

نشر کتاب تاریخی و لغوی رابع بر ایران (براستشای کتب دسی) میباشد در اختیار دانشگاه طهران قرار گیرد و موصول نموده و بنام این موقوفات اعطا و نشر گردد.

ششم :

چون طبق ماده ۳ موافقت نامه نامبرده مقرر شده است که از طرف ریاست دانشگاه ملیغزار مسئولان این موقوفات که از طرف اوقاف بصورتیکه آثارات بنیاد معین شده باشد برای سرپرستی ادای امور جو از نشر کتاب انتخاب شود، (ریاست دانشگاه آقای ایرج افشار را که از مسئولان شورای عالی است از طرف اوقاف نیز بصورتیکه نامبرده معین شده بجهت سرپرست انتخاب برقرار نمودند)

هفتم :

چون نگارنده این مکتوب بواسطه کبر سن (۸۶ سال شمس) از این پس نخواهم توانست به سرپرستی این کار بپردازم، از این پس تمام اختیارات خود را در انتخاب تألیف و ترجمه و خرید کتب و غیره بفرزند ارشد خود ایرج افشار واگذار کردم. درین چند سال اخیر بهم که ده جلد از تألیفات خودم از طرف موقوفات طبع رسیده با کوشش و سرپرستی می بوده است. کسانی که مایل به همکاری در تألیف یا ترجمه و نشر کتاب هستند میتوانند با من مراجعه کنند. تنها شرط کار موافق بودن تألیف و ترجمه با اهداف این بنیاد یعنی ترقی ملت و کشور و تعلیم زبان فارسی و تکمیل وحدت ملی در ایران که وطن مشترک زبان می و ملی همه ایرانیان است، میباشد.

هشتم :

این یادداشت کلی برای چاپ در آغاز هر یک از نشریات این بنیاد نوشته شده است.

دکتر محمود افشار یزدی

آزاد ۱۳۵۸ ه. ش.

محمّد سلوچ

تکلمه سوم

کتابی که با بودجه این موقوفات طبع و توزیع شود باید کاملاً منطبق با نیت واقف و هدف قضا باشد اگر به نیت یا
مجموعه مانیکه بقلم واقف منتشر شده یا می شود صد در صد این مطابقت اندر دین سبب اینست که واقف قصد چاپ آنرا
با مال خود داشت ولی زمانیکه دارای خود را وقف عام مخصوصاً برای انتشارات کتب تاریخی و ادبی نمود چاپ کتب خود
را هم که دارای همین جنبه است به عهده بنیاد واگذار کرد.

اما این مجوز آن نیست که تألیفات دیگر را هم از هر نوع که باشد و برسد چاپ نماید کتب نظم و نثری را که ششگان یا آیدگان
با بودجه آن چاپ خواهد شد که هدف غالبی واقف اگر ترویج زبان ری و حکیم وحدت فی ایران است بر داشته کتابی که بولی
از ناحیه گزالی و جدایی طلبی و حکایت از رواج زبانهای خارجی به قصد تضعیف زبان ری و دیگر چیزهای تفرقه آفریننده
ساستهای فتنه انگیز داشته باشد نباید با بودجه این موقوفات طبع و توزیع شود.

نکته دیگر آنکه چون شاید برای چاپ کتب و فرہنگ نامزد فارسی که دایره مانند بعضی انسیکلوپدی باشد و یا تاریخ کامل
ایران که ادواتی یا دویہرہ بیشتر دارد و آرد ما بهیاد بنیاد کفاف خرج آنها را ندید میتوان با انداختن با یکی این موقوفات چاپ
نمود بشرط آنکه اجازه واقف در زمان حیات موافقت شورای ترویج بعد از طاعت یا بر کس و شکایاتی قانوناً قائم مقام
در حلقه دوم یا در داشت واقف منتشر در جلد سوم اتفاق نامه نگاشتم که کتب رسالاتی که با بودجه این موقوفات چاپ
میشود باید منزه باشد از تحریکات سیاسی مخصوصاً آنوده نباشد با غراض سیاسی خارجی و لغات پر دشمن تاریخی و ادبی ایران
شناسی... در پایان آن تکلمه افزودم بیم داشتیم که مبادا چنین سالاتی سالها بعد از ما نماند و فراموش شود پس بنیاد
بنیاد چاپ شود پس لازم بود که در این یادداشت تذکری داده شود... عہدہ مخاطب این یادآور به بنیاد موقوفات خود
ماست نه مؤسسات انتشاراتی دیگر که هر یک و مشغول خاص خود را دارد و مادامی که در کار آنها نداریم.

تا زمانی که نویسنده این سطور متولی ہستم و فرزند و انشعاب من ابرج افشار کہ بہ روز نویسندگی کاملاً آگاہ و مہذب و سرپرست
این بنیاد است مروجی برای مکرانی نخواہد بود بعد از ما ہم امید است کہ این دوشسر ادا مہ یابد. ان شاء اللہ. اردی بہشت ۱۳۲۶

تکلمه و تبصره

پانزدهم آشفته چند روز پیش از گذشت ۱۵ آذر ۱۳۰۴ ابراهیم خلیل زینب

کتاب نظم و نثری از گذشتگان بآیندگان که با سرمایه و آرد این بنیاد چاپ و توزیع میشود باید منطبق با قیمت افسانه و قضا باشد. و مزاج و زبان و ری و قلم این زبان حکیم و حدیثی و نهایت کشور ایران باشد و بوی از ناحیه کربایی و جدایی طبعی ندید. و حمایت ترویج از لهجای محلی و زبانهای خارجی. به قصد تضعیف بان فارسی دری نکند. خلاصه آنکه این کتابها رسالات باید منقشه باشد از روشهای تفکر و سیاستهای فتنه انگیز چه بطور مرز و چه طبعی منصوصان باید آلوده باشد به اغراض سیاسی خارجی و لغات پرده پوش تاریخی. نژادی یا ادبی و فرهنگی و ایران شناسی.

کتاب تاریخی ادبی. عالمانه. خارجی که از عربی و ترکی و فرنگی و روسی به فارسی ترجمه شود اگر اداری هر دو جنبه از سود زبان باشد. باید قیمت سودمند آنها ترجمه شود. قسمت بان بخش اگر ترجمه شود باید به قصد مبارزه و مقابله عالمانه با آن باشد. جابلان زیرا گفته منطقی ممکن است نثر باشد. نه. شائسته. و سبوی کرسی این بنیاد انتشارات خود باید در هر حال از دروغ و ناپاک پرهیز کند. به گفته نظامی کجوبی: چو توان هستی اوج کز آن دروغی انبیا خراج کز آن

برای چاپ انتشارات کتب و رسالات تنها هزینه و حق الزحمه بنویسیم بلکه به سبب اهمیت فوق العاده سودمند بودن کتابها جایزه نیز میپردازیم. این بنیاد در چاپ انتشارات کتابهای خود بطور مسلم ضرر مادی دارد زیرا کمتر از ارزش تمام شدن. از کاغذ و چاپ و غیره. از راه فروش رآده دارد. شاید بعضی تصور کنند که کار ما شبیه به معالجه مرحوم ملا نصرالدین باشد که تخم مرغ میخورد و اناهی و شایه می خفت و رنگ می کرد و می فروخت یک شایه عقیده ما بر اینست که اگر در این سطر ضرر مالی و مالی می کنیم سود معنوی که منظور ماست می بریم. و آن اینکه عقیده خود را که ترویج زبان دری و حکیم و حدیثی و نهایت فی ایران است راجع می داریم. این زبان از حساب مصارف و خف در راه. ایده آل. و هدف ملی خود محسوب می داریم.

برای اطلاعات و توضیحات بیشتر لطفاً به نیکنه منتشر شده در ابتدا ای کتابهای این بنیاد که اضافات و نقادتهایی که با هم دارد توجه فرمایند.

دکتر محسن افشار

مقررات مربوط به جایزه های ادبی و تاریخی

ماده ۲۴ و قضا نه اول

چنانچه در آموقوقات به مقدار قابل افزایش باید واقف یا شورای تولیت می تواند علاوه بر تالیف و ترجمه و چاپ کتب مبلغی از آن را تخصیص به جوایز برای تشویق دانشمندان، دانش پژوهان، نویسندگان و شاعران بدهند، بالاخص برای بهترین نویسندگان و شاعران در محله آینده، بنابراین باید شعرا و نویسندگان را به سرودن اشعار تصنیف قطعات نظم و ترغیب ملی و اجتماعی، طرح اقراعات و مسابقات داد و دادن جوایز از درآمد موقوقات تشویق و ترغیب نمود، تخصیص این امور در زمان حیات با واقف است که با مشورت دوستان مطلع خود انجام می دهد پس بابت شش نفره است که دو سوم از متولیان و یکت سوم از هیئت مدیره شرکت مطبوعاتی آینده یا هر کس را که آنها و اینها به جایان معین کنند، مرکب خواهد بود.

ماده ۵ و قضا نه پنجم

بسبب انحلال شرکت مطبوعاتی آینده آنچه در مورد تخصیص امور مربوط بدان جوایز طبق ماده ۲۴ و قضا نه اول مؤرخ دیماه ۱۳۲۷ به عهده آن شرکت محول بوده از میان رفته و انجام آن امور منحصراً به عهده واقف پس شورای تولیت است که می تواند از اهل بصیرت یاری بخوانند.

یادداشت واقف

جوایز جوایزی که در این موقوقات تعیین شده نیز مانند سایر امور آن پیرامون هدف آن است تکمیل وحدت ملی به وسیله زبان فارسی یعنی کتب و رسالات و مقالات و اشعاری که در پیرامون این هدف نوشته شود، خواه به زبان فارسی، خواه به زبانهای دیگر، خواه به وسیله ایرانیان یا ملل دیگر خواه در خود ایران، خواه در خارج می تواند نامزد دریافت جایزه گردد برای این کار آیین نامه ای باید تهیه شود، اجمالاً اصول آن را یادداشت می کنم.

جایزه های داده شده و تایخ اعطای آنها

۱	۱۳۶۸	دکتر غیاث احمد	دانشمند هندی، استاد بازنشسته دانشگاه علیکره (هندوستان)
۲	۱۳۶۹	دکتر غلام حسین یوسفی	دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه فردوسی (مشهد)
۳	۱۳۶۹	دکتر امین عبدالمجید بدوی	دانشمند مصری متخصص ادبیات فارسی، استاد دانشگاه عین شمس (قاهره)
۴	۱۳۷۰	دکتر سید محمد دبیرسیاتی	دانشمند ایرانی، از موسسه لغنامه دهخدا
۵	۱۳۷۰	دکتر فطهور الدین احمد	دانشمند پاکستانی، استاد بازنشسته دانشگاه پنجاب (لاهور)
۶	۱۳۷۵	جان چون نین	دانشمند چینی، استاد و رئیس بخش فارسی دانشگاه پکن (چین)
۷	۱۳۷۷	دکتر کمال الدین صینی	دانشمند تاجیکستانی، استاد و تخصص ادبیات فارسی (دوشنبه، تاجیکستان)
۸	۱۳۷۹	دکتر منوچهر ستوده	دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه تهران
۹	۱۳۸۲	دکتر عبدالحسین زرین کوب	دانشمند ایرانی، استاد بازنشسته دانشگاه تهران
۱۰	۱۳۸۰	کلیفورد ادسون باسورث	دانشمند انگلیسی، استاد بازنشسته دانشگاه پنجره جنوب آکادمی بریتانیا (انگلستان)
۱۱	۱۳۸۲	فریدون شیرینی	سخنرانی نامور ایرانی
۱۲	۱۳۸۲	تسونه نو کوریاماکی	دانشمند ژاپنی، استاد ممتاز دانشگاه مطالعات خارجی توکیو (ژاپن)
۱۳	۱۳۸۳	پرفور ریچار و فرای	دانشمند آمریکایی، استاد پیشین ایرانشناسی دانشگاه هاروارد (آمریکا)
۱۴	۱۳۸۵	هانس دو بروین	دانشمند هلندی، استاد پیشین زبان فارسی دانشگاه لیدن (هلند)
۱۵	۱۳۸۶	نجیب یابل هروی	دانشمند افغانستانی، پژوهشگر و صحیح متون عرفانی
۱۶	۱۳۸۶	شارل هانری دو فوشه کور	دانشمند فرانسوی، استاد پیشین دانشگاه پاریس (فرانس)

جستارهای ژاپنی

در

قلمرو ایران‌شناسی

www.ketab.ir

یادداشت

این کتاب در زمینهٔ ایران‌شناسی تازگی دارد. زیرا از حدود یکصد سال پیش که موضوع شرق‌شناسی و مطالعات مربوط به ایران در کشورمان مطرح است همه نگاهیها و برآوردها و نقدها و تاریخچهٔ کارهای انجام شده ناظرست به آنچه دانشمندان در غرب - یعنی اروپا و آمریکا - نوشته و چاپ کرده‌اند و کمتر پیش آمده است که نوشته‌ها و پژوهشهای دانشمندان ژاپونی در ایران شناسانده شود تا بدانیم آنها دربارهٔ ما چگونه اندیشیده‌اند و به چه موضوعاتی مربوط به ایران علاقه‌مندی نشان می‌دهند و طرز تحقیقات آنها چگونه است^۱

حقاً دوست فاضل آقای دکترهاشم رجب‌زاده را باید مبتکر و مؤسس و پیشگام و معرّف مبسوط این رشته دانست. اوست که از بیست و چند سال پیش به این سوی در نشریات مختلف پژوهشی و دانشگاهی مقاله‌هایی از قلم دانشمندان ژاپونی را به فارسی درآورده و به چاپ رسانیده است. جز آن چند سفرنامهٔ رجال و سیاحان و سفیران ژاپونی را به فارسی برگردانیده و منتشر کرده است. فهرست کارهای او در این زمینه در پایان همین کتاب مندرج است. آشنایی ایشان با کشور ژاپون و ایران‌شناسی ژاپونی از دورانی شروع شد که سی سال پیش در سفارت ایران سمت مسؤول داشت و چون بازنشسته شد در آن سرزمین ماند و به دعوت دانشگاه ازاکا به تدریس زبان و ادبیات فارسی پرداخت. اکنون بیش از بیست سال

۱. از باب تاریخچه شاید ضرور باشد گفته شود در سال ۱۳۵۹ اینجانب پس از اقامت یک ماهه در آن کشور که به دعوت دانشگاه سایورو پیش آمد رشته مقالاتی به عنوان «قلم‌اندازهای سفر ژاپون - ژاپون‌شناسی و ایران‌شناسی» نوشتم که در چند شمارهٔ مجلهٔ یغما سال ۲۵ (۱۳۵۱) چاپ شد.

است که خدمتگزاری به ادب و زبان فارسی را در سرزمین آفتاب تابان بر عهده دارد. به ملاحظه مفید و یکتا بودن نوشته‌های ایشان چند سال پیش از ایشان درخواست شد تا مجموعه‌ای از آنها را گردآورند تا به چاپ برسد، زیرا هم مورد احتیاج و استفاده فضلاء ایران خواهد بود و هم دانشمندان ایران‌شناس مسائل دیگر چون ژاپنی نمی‌دانند از این نوشته‌ها بهره‌ور می‌شوند و خواهند دانست که رقبای ژاپنی آنها چه می‌کنند و در قلمرو ایران‌شناسی چه می‌گویند. آقای دکتر رجب‌زاده از نوشته‌های ژاپنی مجموعه‌ای فراهم ساخت که در آن بیش از شصت جستار مندرج است و بدین بخشها عنوان‌گذاری و ترتیب شد.

بخش اول: تاریخ و تمدن و فرهنگ ایران

(۱) ایران باستان: ۱۴ جستار

(۲) ایران پس از اسلام: ۵ جستار

(۳) تاریخ معاصر: ۶ جستار

(۴) زبان و ادب فارسی: ۴ جستار

بخش دوم: ایران‌گردی و ایران‌شناسی ژاپنیان

(۱) بزرگان ادب فارسی: ۳ جستار

(۲) سفرنامه‌ها و خاطرات: ۹ جستار

بخش سوم: دیدگاهها: ۷ جستار

بخش چهارم: چهره‌ها: ۸ جستار

بخش پنجم: بنیادها و منابع ایران‌شناسی: ۶ جستار

نویسندگان پژوهشها و گفتارها همه از برجستگان و مؤسسان رشته ایران‌شناسی ژاپون در شمارند.

گیکیو ایتو از ناموران ایران‌شناسی در رشته زبان و تاریخ ایران باستان بود که در غرب هم شهرت گرفت (دو جستار).

ئه‌ایچی ایموتو به همچنین. او از کسانی است که در کارهای پژوهشی به ریزه‌کاری‌های فراموش شده توجه خاص دارد (پنج جستار).

فرکایی از هنرشناسانی است که به اشیاء کهن ایرانی توجه داشت (یک جستار).

از کرجی کامیوگا، سی ایچر ماتسوموتو، اکیرا هاندا، آکی توکازا، و ریو ایچی
هایاشی که ایرانشناسان جوانترند هم نوشته‌های با ارزش در زمینه فرهنگ باستانی
ایران نقل شده است.

در بخش ایران پس از اسلام شش نام آشنا از دانشمندان آگاه دیده می‌شود.
جوهری شیمادا، کازو هیده کاتو، سی ایچی کیتاگاوا، اکیرا هاندا، مینوبو هوندا کیتاگارا
شاگرد مینوبو هوندا بود و اکیرا هاندا تاریخ را در دانشگاه تهران خوانده بود.

در بخش تاریخ معاصر به معنی بخش دوره قاجار نوشته‌ها از شوکر اکازاکی
(دو جستار)، تاکه شی کاتسو فوجی، کان کاگایا، کامه تارویاکی، آرینوری موری
است و آنها در کار خود متخصص‌اند.

در بخش زبان و ادب فارسی با کارهای امیکو اکادا، تاکه کشی کاتسو فوجی،
ریوئییچی ناییکی و مینوبو هوندا آشنا می‌شویم. امیکو اکادا با نریی است که در ایران
هم تحصیل کرد و در زمان استادی دانشگاه توکیو افتخار تدریس فارسی به پرنس
میکازا ولیعهد وقت ژاپون را یافت. در بخش سفرنامه‌ها از همین پرنس مقاله‌ای
می‌بینیم که حاوی خاطراتش از سفر ایران است.

در بخشهای دیگر نوشته‌های موروئو اونو (جامعه‌شناسی ایران)، تادایچی
اینوه (که روزگار جوانی در ایران بود و در مدرسه دارالفنون تحصیل می‌کرد)،
سرگذشتهای آتسواوجی آشی کاگا از پیشگامان پژوهشهای ایران باستان،
توشیهیکو ایزوتسو (عرفان‌شناسی)، گیکو ایتو (پهلوی‌دان)، اکیرا هاندا (متخصص
تاریخ آسیای مرکزی) و شیبا ریوتارو را می‌یابیم.

مجموعه پژوهشها و گردآوریهای دکتر رجب‌زاده گریای فعالتهای علمی
گسترده و ارزشمندی است از آنچه دانشمندان ژاپنی در قلمرو ایرانشناسی انجام
داده‌اند و بهتر از این امکان نداشت که در زبان فارسی به ایرانیان شناسانید. پس
در بایست است که از کوششهای پایدار و ماندگار دکتر رجب‌زاده سپاسگزاری کنیم.

ایرج افشار

بیست و ششم مهرماه ۱۳۸۴

دربارهٔ این دفتر

ذرهٔ خاکم و در کوی توأم وقت خوش است
ترسم ای دوست که بیادی ببرد ناکاهم
(سی‌نظر)

ده سالی پیش در یکی از سفرهای تابستانی به تهران، آقای ایرج افشار فرمودند که از مقاله‌های ژاپون‌شناسی ترجمه و تحقیق، که تاکنون آماده و منتشر شده است، و مقاله‌هایی که به تناسب افزوده خواهد شد، مجموعه‌ای فراهم شود تا به صورت ویژه‌نامهٔ فصلی و تاریخی ایران و ژاپن به چاپ برسد؛ دفتری که نمودار پژوهشهای ژاپونیان در زبان و فرهنگ ایران، ایران‌شناسی و اسلام‌شناسی باشد. از محققانی که نیکوست که نمونه‌ای برجسته از آثارشان در این دفتر بیاید از استادان کاتسوفوجی، اوکازاکی، اوکادا، کایا، کیتاگاو و مرحومان اوئو، ایتو، ایزوتسو، آشی کاگاو آکیرا هانه‌دا نام بردند.

تا آن سال، جز گزارش مجالس خاورشناسی و ایران‌پژوهی ژاپون که هر سال و بی‌وقفه برای مجلهٔ آینده و بعد از آن کلک و بخارا و ایران‌شناسی می‌فرستادم، نوشته‌هایی از ایران‌شناسان ژاپونی در زمینهٔ آثار و احوال تمدنی و فرهنگی ایرانزمین ترجمه، و نیز شماری از حاصل این پژوهشها را در مقاله‌هایی معرفی کرده بودم. اما اکنون برای این دفتر می‌بایست مجموعه‌ای متناسب و متوازن از یافته‌ها و فرآورده‌های تحقیقی ایران‌پژوهان ژاپن فراهم آید که تصویری روشن و درست از کار

و تلاش آنان به دست دهد و نیز چکیده و گزیده آثارشان را در دسترس خوانندگان فارسی‌زبان بگذارد. پس، جدا از مقاله‌هایی که از میان آثار بیشتر ترجمه و چاپ شده این پژوهندگان برگزیده شد (که محل و تاریخ نشر این دسته از مقاله‌ها در پای صفحه آغاز هر کدام در این دفتر یاد شده است) به آماده ساختن شماری دیگر از آثار آنها، بخصوص از پژوهندگانی که نوشته‌ای از آنان تاکنون به فارسی درنیامده بود، پرداخته شد. ازینان که نمونه آثارشان برای نخستین بار به فارسی برگردانده شده است، بزرگمردان پژوهنده‌ای همچون شاهزاده میکاسا، گیکیز ایتو، نامیو اِگامی، سِی ایچو ماتسوموتو، اکیرا هاندا، و جوئی شیمادا در زمینه تمدن و تاریخ و ادب در قلمرو ایران فرهنگی، اسلام‌شناسی و ایران‌شناسی صاحب تحقیق و تألیف‌های ارزنده‌اند، و جا داشت که بایادی از ایشان و آوردن نمونه‌ای از آثارشان درین دفتر تلاش‌های ایران‌شناسانه‌شان ارج نهاده شود.

بیشتر مقاله‌های آمده در این دفتر، که نویسندگان بسیاری از آنها در گذشته‌اند، با مراجعه به مجموعه آثار این نویسندگان یا از میان متون چاپ شده در نشریه‌های علمی و تحقیقی انتخاب شد؛ و در این برگزینی با صاحبان قلم، جز استنادانی که از نزدیک به آنان دسترس بود - از آن میان استادان کاتسوفوجی، ایموتو، اوکازاکی - مشورتی میسر نشد. تنها از شاهزاده فرهیخته دانش‌پژوه، پرنس میکاسا، عموی گرانقدر امپراتور کنونی ژاپن، با لطف استاد ایموتو درخواست شد که یکی از مقاله‌هایشان را برای این دفتر برگزینند و ترجمه و درج آن را درین مجموعه اجازة دهند؛ که با مهربانی و سعه صدر پذیرفتند و مقاله «شرقشناسی» را که موضوع سخنرانی عالمانه‌شان در تالار بنگاه رادیو - تلویزیون ژاپون (NHK) بود انتخاب و التفات فرمودند.

«جستارهای ژاپونی» شامل ترجمه نوشته‌های ایران‌شناسان ژاپون (بیشتر به زبان مادری‌شان) که به فارسی برگردانده شده، مقاله‌های نگاشته این قلم در معرفی ایران‌پژوهان ژاپون و احوال و آثار و آراء آنها، و نیز گزارش یافته‌ها و دستاوردهای ایران‌شناسانه آنان، جریانهای خاورشناسی و ایران‌پژوهی در ژاپون و شناساندن بنیادها و بنگاههای دست در کار این تلاشها است. فبرست مطالب این دفتر تصویر کلی از ترکیب و محتوای آن به دست می‌دهد.

از مقاله‌های ترجمه شده، شماری را این نگارنده به فارسی درآورده،

چندتایی با همکاری ایران‌پژوهان ژاپونی و از آن میان دانش‌آموختگان بخش ایران‌شناسی دانشگاه مطالعات خارجی اوساکا نگاشته شده؛ و تعدادی هم حاصل تلاش گروهی دانش‌پژوهان این بخش ایران‌شناسی و گوشه‌ای از گزارش درسی آنهاست. ترجمهٔ اینان را نگارنده ویراسته و بازنویسته، و ازین رو هرگونه خطا و کاستی که در آن دیده می‌شود از این قلم است. شماری از پژوهندگان نیز، از آن میان استاد کاگایا و خانم فوجیموتو، مقاله‌شان را خود به فارسی نوشته‌اند.

پانویشت‌ها، آنچه نگاشتهٔ صاحبان مقاله‌ها است با شمارهٔ ترتیب نموده شده و آنچه که در ترجمه و برای توضیح افزوده‌ام با نشان ستاره مشخص شده است. طبیعی و پیداست که مانند هر مجموعهٔ دیگر - چه گردآوردهٔ آثار یک قلم و چه گزیدهٔ آثار چند نویسنده و پژوهنده - کیفیت مقاله‌ها یکسان نیست. در گزینش آثار نظر بر آن بوده است که نمونه‌هایی انتخاب شود که سوای معرفی کار ایران‌شناسانهٔ صاحب اثر روشنگر گوشه‌ای از تاریخ و تمدن و فرهنگ یا احوال اجتماعی گذشته یا امروز ایران باشد. نیز آثار انتخاب شده نمایندهٔ زمینهٔ تحقیق نویسندگان، و مقاله‌ها بر روی هم نمودار جریان و گرایش‌های ایران‌شناسانه در ژاپن در سدهٔ بیستم میلادی، بخصوص در نیمهٔ دوم آن، می‌تواند بود.

در پایان این سخن و در آغاز این دفتر، امتنان بیکرانم از استاد ایرج افشار برای رهنمودهای روشن‌گرانه‌ها و حمایت‌های معنوی همواره‌شان در بیان و قلم نمی‌گنجد. از پژوهندهٔ گرانمایه، دوست دیرین دورهٔ دارالفنون، جناب محمدرسول دریاگشت و نیز جملهٔ دوستان فرهیختهٔ بنیاد موقوفات مرحوم دکتر محمود افشار که در آماده شدن و انتشار این مجموعه نهایت مهر و یاری را داشته‌اند از دل و جان سپاسگزارم. تلاش و ذوق و هنر حسن نیکبخت مدیر فرزانه و دیگر اهل فن فرهنگمدار حروفچینی گنجینه که این مجموعه را از روی دست‌نوشته‌های ناساز نگارنده چنین زیبا و پاکیزه و چشم‌نواز درآورده‌اند سزاوارستایش فراوان است.

اگر این دفتر عزم و انگیزه‌ای به جوانان دهد که در عرصهٔ پرپهنهٔ شناخت ژاپون‌گامیابی بلند و استوارتر بردارند، نگارنده و دیگر نویسندگان اجر خود را یافته‌اند.

هاشم رجب‌زاده

اوساکا: ۱۵ آبان ۱۳۸۲

فهرست مندرجات

(خلاصه)*

بخش اول:

تاریخ و تمدن و فرهنگ

- (۱) ایران باستان (چهارده جستان) ۱۷-۱۷۶
(۲) ایران پس از اسلام (شش جستان) ۱۷۷-۳۷۲
(۳) زبان و ادب فارسی (چهار جستان) ۳۷۳-۴۳۸

بخش دوم:

ایران‌گردی و ایرانشناسی ژاپونیان

- (۱) بزرگان ادب فارسی (چهار جستان) ۴۳۹-۵۰۰
(۲) سفرنامه‌ها و خاطرات (نه جستان) ۵۰۱-۵۷۶

بخش سوم:

دیدگاهها (هفت جستان)

۵۷۷-۶۹۸

بخش چهارم:

چهره‌ها (هشت جستان)

۶۹۹-۷۴۸

بخش پنجم:

بنیادها و منابع ایرانشناسی (شش جستان)

۷۴۹-۸۰۰

پیوستها: سه قسمت

۸۰۱-۸۵۰

فهرستها:

۸۵۱-۸۵۴

*. برای فهرست تفصیلی به پایان کتاب رجوع شود.